

Tadeusz Jerzy Kaczorowski

Wojskowe kształcenie
oficerów w szkolnictwie
Polskiej Marynarki Handlowej
(1920–2008)

KSIĘGI FLOTY OJCZYSTEJ

Gdynia 2008

Seria wydawnicza „Księgi Floty Ojczyściej”, tom 27

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem naukowym dr. hab. Jana Kazimierza Sawickiego, prof. nadzw. Akademii Morskiej w Gdyni

Recenzenci

Płk dr hab. Józef Marczak, prof. nadzw. Akademii Obrony Narodowej w Warszawie

Prof. dr hab. Waldemar Rezmer, prof. zw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Projekt graficzny okładki według koncepcji T. J. Kaczorowskiego opracował
Janusz Kownacki

Redaktor

Ewa Trafalska-Szpanowska

Redakcja techniczna

Lech Chańko, Teresa Kulas

Skład komputerowy systemem T_EX

Lech Chańko

Korekta

Ewa Ostrowska

Zdjęcia ze zbiorów Biura Rektora Akademii Morskiej w Gdyni Tomasza Degórskiego, zbiorów prywatnych: Jana Bogacza, Wiktora Bolesława Czappa, Jana Sarniaka i Jana Kazimierza Sawickiego, Studium Wojskowego AM w Gdyni, Studium Wojskowego AM w Szczecinie, Sali Tradycji AM w Gdyni, zbiorów Pracowni Historii AM w Gdyni, zbiorów własnych Autora.

© Copyright by Tadeusz Jerzy Kaczorowski, Gdynia 2008

ISBN 978-83-88583-16-6

ISSN 1230-7092

Pracownia Historii Akademii Morskiej, Gdynia 2008. Wydanie 1.
Druk i oprawa: GRAFIX — Centrum Poligrafii, Gdańsk

1.04.1921 r., legitymacja służbowa kmdr. ppor. dr. Floriana Hłasko, lekarza szkolnego Szkoły Morskiej w Tczewie.

w rozwój polskiego szkolnictwa morskiego: „Zasługą dyrektora jest, że skupił w szkole wybitną kadre polskich wykładowców i instruktorów z flot państw zaborczych, a później także najlepszych własnych absolwentów”¹⁷.

Mimo że szkoła kształciła oficerów dla Polskiej Marynarki Handlowej, zarządzana była do końca 1921 r. przez ministra spraw wojskowych. Stawiało to szkołę w korzystnej sytuacji, bowiem środki finansowe przeznaczone na jej działalność były porównywalne do środków asygnowanych na oficerskie szkoły wojskowe, czyli znacznie wyższe niż te, które kierowano do szkół podległych ministerstwu cywilnym. Wszelkie sprawy związane z organizacją szkoły, programami, budżetem, etatami czy też regulaminem regulowano rozkazami, które publikowano w Dziennikach Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych, co podnosiło ich rangę i znaczenie.

Paramilitarny charakter Szkoły Morskiej po jej przejściu przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu był sankcjonowany specjalnym aktem prawnym wprowadzającym obowiązek noszenia mundurów przez kadre i słuchaczy szkoły — *Rozporządzeniem Prezydenta Ministrów z dnia 12 maja 1922 r. wyda-*

¹⁷ J. K. Sawicki, *Kształcenie kadr w polskich szkołach morskich w latach 1920–2000*, w: *Kadry morskie Rzeczypospolitej*, t. 1, *Polska Marynarka Handlowa, Absolwenci szkół morskich 1920–1999*, Gdynia 2000, s. XXXI.

Tabela 1. Programy kształcenia Szkoły Morskiej w Tczewie i Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej w Toruniu

Szkoła Morska w Tczewie (1929)				Oficerska Szkoła Marynarki Wojennej w Toruniu (1926)			
Przedmiot	Rok nauki			Przedmiot	Rok nauki		
	I	II	III		I	II	III
Religia	30	27	–	Język francuski	90	90	90
Język polski	90	81	–	Język niemiecki	40	40	40
Język angielski	150	145	180	Język angielski	60	60	60
Historia	90	81	–	Historia wojen morskich	–	40	–
Algebra	45	–	–	–	–	–	–
Geometria analityczna	75	–	–	Geometria analityczna	60	–	–
Trygonometria płaska	60	–	–	Kreślenie techniczne	50	30	30
Trygonometria sferyczna	45	–	–	Geometria wykreślna	30	–	–
Różniczki i całki	–	145	–	Rachunek różniczkowy	120	–	–
Fizyka	90	162	–	Fizyka	30	–	–
Chemia	30	–	–	Chemia	30	–	–
Astronomia	135	81	12	Astronomia	–	50	90
Budowa i teoria okrętu	60	54	60	Budownictwo	–	40	50
Dewiacja kompasu	–	–	180	Teoretyczna mechanika	–	–	–
Dokumenty okrętowe	–	–	30	Dewiacja	–	40	–
Elektrotechnika i radiotelegrafia	–	–	120	–	–	–	–
Geografia gospodarcza	90	54	–	Elektrotechnika	–	–	60
Higiena okrętowa	–	12	30	Radiotelegrafia	–	–	40
Locja	60	54	60	Geografia wojenna	–	–	20
Mechanizmy okrętowe	–	–	90	Higiena okrętowa	–	–	15
Nawigacja	90	54	90	Locja	20	20	–
Oceanografia i meteorologia	–	54	60	Mechanizmy okrętowe	110	70	–
Praktyka morska	60	54	60	Nawigacja	50	60	–
Prawo morskie	–	–	60	Meteorologia i oceanografia	–	–	30
Towaroznawstwo i transport morski	–	–	60	Hydrografia	30	–	–
				–	–	–	–
				Prawoznawstwo	–	–	40
				Gospodarka	–	–	25

Medal wojenny nadawany marynarzom PMH od 1945 przez Prezydenta Rzeczypospolitej na Uchodźctwie na wniosek ministra PHiZ za rzetelną służbę na morzu w czasie wojny. Medal otrzymało 1048 oficerów i marynarzy PMH w tym 11 kobiet.

„Order of the British Empire IV Class”, nadawany przez króla Wielkiej Brytanii od 1917 r. Order otrzymało 12 oficerów i marynarzy PMH.

ska i na statkach towarowych. Bardzo krótką i dramatyczną drogę w służbie wojennej Polskiej Marynarki Handlowej przebył m/s „Chrobry”. Wyszedł z Gdyni w swój pierwszy rejs 29 lipca 1939 r., zabierając na pokład m.in. czternastu praktykantów z Wydziału Administracyjnego Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni. Od 31 października 1939 r., w czasie pobytu w Southampton adaptowano pomieszczenia pasażerskie i ładownie „Chrobrego” do transportu wojska. W czasie pobytu w Glasgow założono demagnetyzator. „Chrobry” nie był należycie wyposażony w broń przeciwlotniczą, zatem stał się łatwym celem dla samolotów niemieckich. Atak lotnictwa niemieckiego nastąpił 14 maja 1940 r. tuż przed północą. Jak opisuje J. K. Sawicki „bomby trafiły statek w pobliżu trzeciej ładowni i pożar ogarnął śródkrećcie, uniemożliwiając wyjście z dwóch wojskowych mesdeków. Rozpoczęła się akcja ratunkowa i ewakuacyjna wojska i załogi ze statku. Część żołnierzy zginęła, spalona żywcem lub w panice wyskakując za burtę do wody, tam zamarzła”¹⁰. Konsekwencją poważnych uszkodzeń statku było zatopienie go przez brytyjskie okręty.

¹⁰ Na „Chrobrym” w chwili ataku znajdowało się 1016 żołnierzy, 176 członków załogi i 10 żołnierzy statkowego Permanent Staff. Okręty eskorty uratowały 694 rozbitków. Rankiem 15 V płonący transportowiec został zatopiony torpedą przez brytyjski samolot, w: J. K. Sawicki, *Podróże polskich statków 1939–1945*, Gdynia 1989, s. 52.

sterskich⁹³. Wcielenie studentów do jednostki wojskowej odbywa się według zasad określonych w par. 7, p. 1 i 2 *Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie przeszkolenia wojskowego studentów i absolwentów szkół wyższych*⁹⁴ i wiąże się ze znacznymi kosztami, ponieważ studenci są skoszarowani, zaprowiantowani i wyposażeni w pełny ekwipunek przynależny żołnierzom czynnej służby wojskowej. Należy w tym miejscu odnotować, że nie wszyscy studenci, którzy zgłoszą się na przeszkolenie wojskowe, zostaną na nie zakwalifikowani. Pierwsze ograniczenia narzuca Rada Ministrów, określając corocznie limity poborowych, którzy mogą być powołani do czynnej służby wojskowej⁹⁵. Z kolei par. 2 ust. 2, 3 i 4 *Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 maja 2003 r. w sprawie przeszkolenia wojskowego studentów i absolwentów szkół wyższych*⁹⁶ określa,

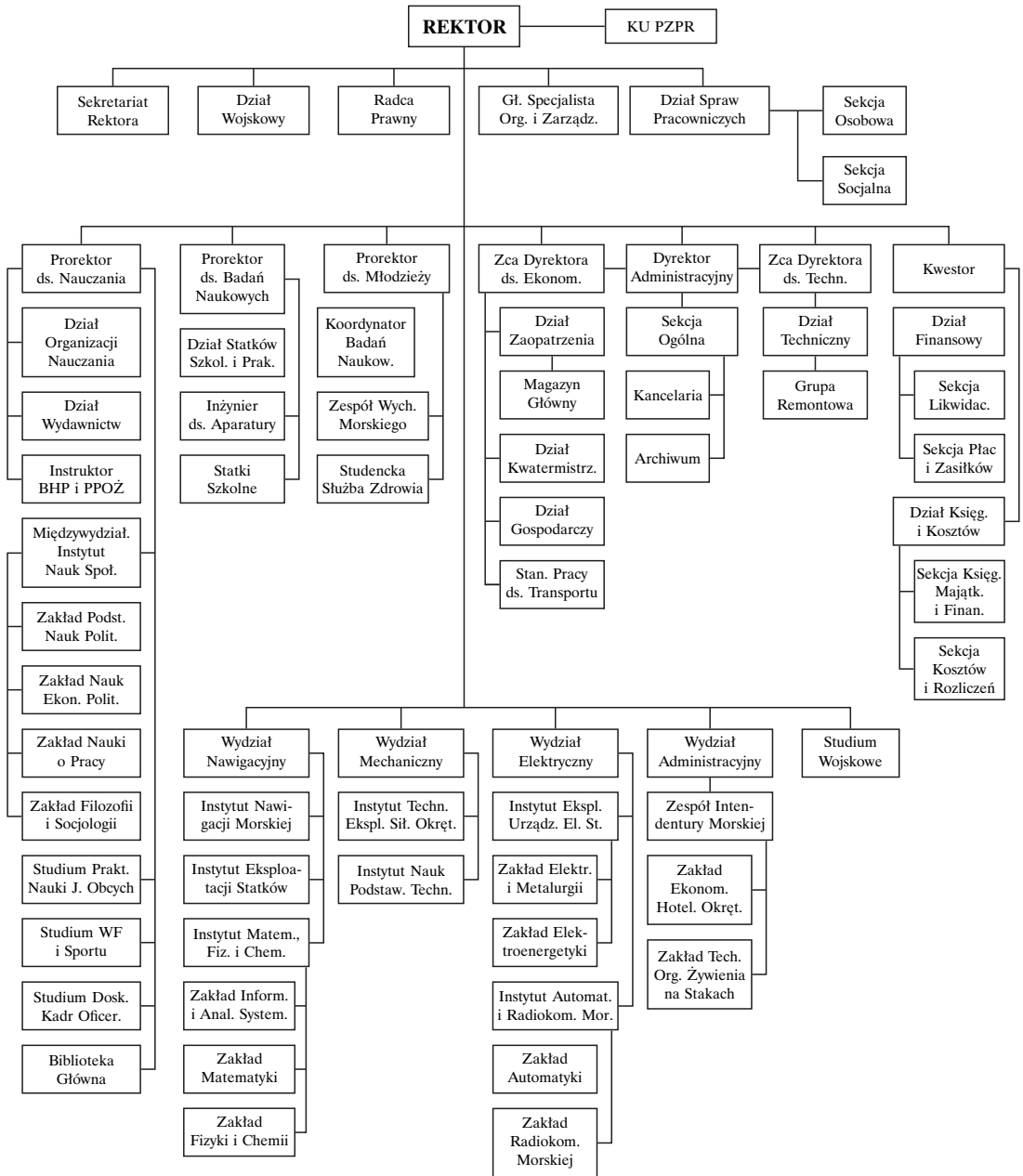
⁹³ *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 17 sierpnia 2006 r. w sprawie przeszkolenia wojskowego studentów i absolwentów szkół wyższych*, DzURP, nr 153, poz. 1095, par. 3, p. 1.

⁹⁴ 1. Studentów i absolwentów szkół wyższych, którzy stawili się do odbycia przeszkolenia wojskowego, wciela się do jednostki wojskowej. 2. Wcielenie studentów i absolwentów szkół wyższych do jednostki wojskowej obejmuje: 1) stwierdzenie ich tożsamości oraz przeprowadzenie z nimi rozmowy przez komisję przyjęcia poborowych, 2) ujęcie w ewidencji jednostki wojskowej, 3) dokonanie przeglądu lekarskiego oraz zabiegów sanitarnohigienicznych, 4) umundurowanie i wyekwipowanie, 5) przydzielenie do pododdziału, 6) wyznaczenie na stanowisko służbowe, 7) nadanie stopnia wojskowego i tytułu podchorążego, DzURP, nr 103, poz. 956.

⁹⁵ Liczbę poborowych, którzy mogli być powołani na przeszkolenie wojskowe w latach 2003–2006 określono na nieprzekraczającą 400, na rok 2007 na 900 studentów, *Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie określenia liczby poborowych oraz żołnierzy rezerwy, którzy mogą być powołani do czynnej służby wojskowej, służby w obronie cywilnej oraz służby w formacjach uzbrojonych niewchodzących w skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej: z dnia 16 grudnia 2003 r.*, DzURP, nr 227, poz. 2244; *z dnia 9 listopada 2004 r.*, DzURP, nr 249, poz. 2495; *z dnia 26 lipca 2005 r.*, DzURP, nr 145, poz. 1213; *z dnia 12 września 2006 r.*, DzURP, nr 171, poz. 1226.

⁹⁶ „Przeznaczenie studenta lub absolwenta szkoły wyższej do odbycia przeszkolenia wojskowego polega na określeniu dla niego specjalności wojskowej, w której będzie się szkolił, a także rodzaju sił zbrojnych lub rodzaju wyodrębnionej i wyspecjalizowanej służby oraz rodzaju wojsk i służb. W ramach przeznaczenia można określić również jednostkę wojskową, w której będzie prowadzone szkolenie. Przy przeznaczeniu, w miarę możliwości, uwzględnia się wnioski poborowego co do terminu i miejsca odbywania przeszkolenia wojskowego. 3. Przeznaczenie studenta lub absolwenta szkoły wyższej do odbycia przeszkolenia wojskowego uwarunkowane jest potrzebami uzupełnieniowymi sił zbrojnych w czasie pokoju, z uwzględnieniem terytorialnego gromadzenia rezerw osobowych na potrzeby czynnej służby wojskowej pełnionej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny. 4. Studenta i absolwenta szkoły wyższej przeznacza się do odbycia przeszkolenia wojskowego stosownie do jego dyspozycji zdrowotnych i psychofizycznych, poziomu i kierunku wykształcenia lub studiów, wykonywanego lub wyuczonego zawodu, odbytego przysposobienia obronnego oraz innych kwalifikacji i zainteresowań przydatnych w służbie”, DzURP 2003, nr 103, poz. 956, par. 2.

**Schemat struktury organizacyjnej Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni
na okres specjalny**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentacji Kancelarii Tajnej Akademii Morskiej w Gdyni: *Regulamin organizacyjny Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni na okres zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny*, zatwierdzony przez Ministra Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej, wykonany w 1 egz. 24 XI 1978 przez Departament Wojskowy MHZiGM.

Przepisy dyscyplinarne dla uczniów Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni, Gdynia 1939.

Sawicki J. K., *Podróże polskich statków 1939–1945*, Gdynia 1989.

Taniewski-Elliott W. K., *Spis personelu zatrudnionego na statkach Polskiej Marynarki Handlowej w latach 1939–1945*, Gdańsk 1981.

Wytyczne szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 26 sierpnia 1975 r. w sprawie zasad, zakresu i trybu szkolenia ludności w dziedzinie obrony cywilnej. Warszawa 1975.

C. Wspomnienia

Borchardt K. O., *Znaczy Kapitan*, Gdynia 2005.

Meissner T. W., *Dookoła świata na „Darze Pomorza” (1934–1935)*, Katowice: 2006, „Księgi Floty Ojczystej”, t. 25.

Od alei Piastów do Wałów Chrobrego, Wspomnienia absolwentów, 60 lat szkolnictwa morskiego w Szczecinie, pod red. E. Daszkowskiego, Szczecin 2007.

Od technikum do Akademii Morskiej, Wydział Elektryczny w latach 1954–1997, pod red. E. Krajczyńskiego, Gdynia 1997.

Perepeczko A., *Z błękitów mórz w mroki kopalni*, Wyd. AJ-Press 2005.

Pietraszek R., *Widziane z łądu*, Gdynia 2001, „Księgi Floty Ojczystej”, t. 12.

Pospieszynski R., *Za widnokregiem*, Gdynia 1997, „Księgi Floty Ojczystej”, t. 8.

Sawicki J. K., Sobiś S. A., *Na alianckich szlakach 1938–1946*, Gdańsk 1985.

Państwowe Centrum Wychowania Morskiego, Szkoła Jungów 1946–1951, opracował R. Watras, Gdynia 2004.

D. Opracowania

Dziewulski W., *Kartki z historii szkolnictwa technicznego*,
w: http://www.pg.gda.pl/PismoPG/nr8_97/historia.html.

Krawczyk K., *Jaki był rok akademicki 2000/2001 w informacji MEN*,
w: <http://www.men.waw.pl/>

Państwowa Szkoła Morska, zarys monografii (Ecole De La Marine Marchande, Pologne), Instytut Wydawniczy Szkoły Morskiej, Tczew 1929.

Ilnicki M., Makowski A. (tłum.), *Oxfordzki podręcznik prawa wojny morskiej, Prawa wojny morskiej regulujące stosunki pomiędzy stronami wojującymi*, Gdynia Akademia Marynarki Wojennej 1993.

III. Literatura

Będźmirowski J., *Kształcenie oficerskich rezerw osobowych sił morskich w szkołach oficerskich Polskiej Marynarki Wojennej*, „Przegląd Morski”, 1997, nr 9.

Będźmirowski J., *Uczelnie cywilne a Marynarka Wojenna RP po 1945 r.*, Nautologia 2006, nr 143.

Będźmirowski J., *Kształcenie kadry zawodowej dla polskiej Marynarki Wojennej w latach 1946–1989*, Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej 2001, nr 147A.

Będźmirowski J., *Współpraca Marynarki Wojennej PRL z flotami wojennymi Związku Radzieckiego i Niemieckiej Republiki Demokratycznej w zakresie kształcenia kadr*, Toruń 2007.